

Advies over het Nationaal Actieplan Leefmilieu-Gezondheid 2022-2029

- **Gevraagd door de minister van Klimaat, Leefmilieu, Duurzame Ontwikkeling en Green Deal, Zakia Khattabi**
  - **Vorbereid door de projectgroep 'NEHAP'**
  - **Goedgekeurd door de Algemene Vergadering via schriftelijke procedure op 16 november 2023**
  - **De oorspronkelijke taal van dit advies is het Frans**
-

1. Context

- [a] Mevrouw Zakia Khattabi, minister van Klimaat, Leefmilieu, Duurzame Ontwikkeling en Green Deal, heeft een adviesaanvraag ingediend bij de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling over het ontwerp van Nationaal Actieplan Leefmilieu-Gezondheid 2022-2029. De deadline voor het uitbrengen van het advies is 30 oktober 2023.
- [b] Het Nationaal Actieplan Leefmilieu-Gezondheid (in het Engels: National Environment Health Action Plan - NEHAP) is een plan dat is opgesteld door de verschillende besturen die verantwoordelijk zijn voor het leefmilieu of de gezondheid met de bedoeling deze beleidsdomeinen gezamenlijk aan te pakken. Het proces is het resultaat van een initiatief van de Wereldgezondheidsorganisatie. De wettelijke basis in België is het samenwerkingsakkoord van 10 december 2003 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Franse Gemeenschapscommissie, het Vlaams Gewest, het Waalse Gewest, het Brussels Hoofdstedelijke Gewest, voor de samenwerking tussen de beleidsdomeinen van milieu en gezondheid, waarbij de Gemengde Interministeriële Conferentie Leefmilieu-Gezondheid (GICLG) wordt opgericht.
- [c] Voor de periode 2003-2010 bood het NEHAP 1 een analyse van de geschiedenis en de reikwijdte van de aspecten leefmilieu-gezondheid, wetenschap en de Belgische institutionele context. De strategie die in dit eerste NEHAP werd ontwikkeld, dient nog steeds als basis voor het huidige beleid voor leefmilieu-gezondheid.
- Het NEHAP 2 (2011-2020) is uitgebreid met een operationeel programma waarin concrete te verwezenlijken doelstellingen op het vlak van leefmilieu-gezondheid zijn vastgesteld. Die waren gericht op het verminderen van ademhalingsproblemen als gevolg van luchtvervuiling, in het bijzonder bij kinderen.
- [d] Het NEHAP 3 (2022-2029) richt zich op twee prioritaire thema's, die in het plan worden uitgewerkt via meerdere projecten:
1. *veerkracht, aanpassing en de strijd tegen klimaatverandering*, via de werkzaamheden van de werkgroep 'Hitte & ozonpieken', en ook via projecten om de gezondheidszorg aan te passen aan de klimaatverandering, projecten met betrekking tot vector-overgedragen ziekten en inspanningen om de CO₂-uitstoot van de gezondheidszorg te verminderen;

2. *de vermindering van de schadelijke effecten van chemische stoffen op de gezondheid en het leefmilieu*, voornamelijk via projecten voor menselijke biomonitoring en het nationaal plan voor hormoonverstoorders.

2. Advies

2.1. Algemene opmerkingen

- [1] De FRDO juicht de ontwikkeling van een derde NEHAP toe en benadrukt het belang van een goede coördinatie op nationaal niveau om actie te ondernemen op dit gebied.
- [2] De Raad betreurt echter dat hij niet beschikt over een beoordeling van de eerdere plannen en de resultaten daarvan. Hij is daarom van mening dat een follow-up en een beoordeling van de verschillende maatregelen en van het plan als geheel noodzakelijk zijn om de doeltreffendheid ervan te meten en het in de toekomst te verbeteren. Dit zou ook het bewustzijn onder de belanghebbenden en de politieke wereld vergroten, aangezien dit een van de doelstellingen van het plan is.
- [3] De Raad waardeert de structuur van de fiches van het NEHAP, die de leesbaarheid bevorderen, en is ingenomen met het voornemen om de bestaande en toekomstige kennis en synergieën te consolideren.
- [4] De FRDO is zich ervan bewust dat er in andere documenten, zoals het nationaal plan voor hormoonverstoorders, strategische maatregelen op dit vlak zijn genomen, maar vindt het jammer dat het NEHAP weinig concrete maatregelen bevat. Hij betreurt ook het gebrek aan ambitie van de voorgenomen maatregelen en had graag een nauwkeurigere en becijferde inhoud gezien (met name voor de actiefiches 1 en 2 van het NEHAP).
- [5] De Raad is bovendien van mening dat de budgetten die zijn toegewezen aan de verschillende initiatieven, nogal beperkt lijken, gezien de uitdagingen die moeten worden aangepakt. Hij pleit ook voor meer transparantie ter zake, aangezien de budgetten voor bepaalde acties niet bekend zijn.
- [6] Zonder afbreuk te doen aan de maatregelen die op gewestelijk niveau worden genomen, wenst de FRDO te herinneren aan het principe van preventie en aan het belang van een beleid van risicobeperking vooraf, waarbij de verantwoordelijkheid niet uitsluitend bij de eindgebruikers (consumenten, ondernemingen enz.) berust. Hij is van mening dat een plan dat zich richt op het leefmilieu en de gezondheid uitdrukkelijker moet ingaan op de kwestie van de bron van de vervuiling en gezondheidsrisico's, in plaats van genoegen te nemen met observatie- of follow-upmaatregelen.
- [7] De Raad herinnert eraan dat hij in een van zijn recente adviezen zijn teleurstelling heeft uitgedrukt over *'het ontbreken van een visie waardoor het federale standpunt begrepen kan worden inzake gewasbeschermingsmiddelen'*¹. Het plan geeft hier echter geen antwoord op.
- [8] De FRDO betreurt dat het verband tussen leefmilieu en kanker in België niet eens wordt vermeld, hoewel de Kankerbarometer 2021 onder andere luchtvervuiling en hormoonverstoorders als oorzaken van kanker vermeldt².

---

¹ Advies federaal reductieplan voor gewasbeschermingsmiddelen, 24.05.2022, 2022a04, § [8].

² Cf. Stichting tegen Kanker, *Belgische kankerbarometer*, Editie 2021, p. 53.

- [9] De Raad steunt de bevordering van onderzoek in het kader van NEHAP 3. Hij beveelt aan de gegevens proactief te gebruiken in de strijd tegen blootstelling aan producten en activiteiten die schadelijk zijn voor het leefmilieu en de gezondheid.
- [10] Het in kaart brengen van de prevalentie van kanker in België zou nuttig zijn voor publieke actie en transparantie, met respect voor de bescherming van persoonsgegevens en zonder discriminerend effect.
- [11] De Raad merkt op dat de in het NEHAP aangegeven timing erg krap is, aangezien over sommige elementen van het NEHAP nog een besluit moet worden genomen (onder meer over bepaalde budgetten).

2.2. Opmerkingen over de actiefiches van het NEHAP

2.2.1. Fiche 1: Adaptatie aan de effecten van de klimaatverandering op de gezondheid in België

- [12] De FRDO wijst erop dat hij in een van zijn adviezen³ de federale regering heeft verzocht een plan op te stellen voor de aanpassing aan de klimaatverandering, te beginnen met het opstellen van een inventaris van alle problemen en risico's waarmee ons land zal worden geconfronteerd, gevolgd door het uitwerken van concrete maatregelen om rampen te voorkomen of ons ten minste in staat te stellen ons aan te passen en ons te beschermen tegen de geïdentificeerde problemen en risico's⁴.

De Raad ondersteunt en bevestigt het belang van de samenhang tussen planningsinstrumenten. Het versterken van de samenhang staat centraal in de NEHAP-fiche over de aanpassing⁵.

- [13] In zijn voornoemde advies⁶ noemt de FRDO gunstige voorwaarden die, volgens het IPCC, essentieel zijn om de aanpassing van menselijke systemen en ecosystemen door te voeren, te versnellen en te handhaven, en die ook relevant lijken voor de goede uitvoering van het NEHAP; het gaat om politiek engagement en toezicht, institutionele kaders, beleid en instrumenten met duidelijke doelstellingen en prioriteiten, een betere kennis van de impact en de oplossingen, het mobiliseren van toereikende financiële middelen en de toegang ertoe, toezicht en evaluatie, en inclusieve bestuursprocessen⁷.

- [14] Wat maatregel 4 betreft⁸, is de Raad zeer verheugd over het feit dat rekening wordt gehouden met kwetsbare personen, in het bijzonder personen met een handicap, maar hij wijst erop dat kwetsbaarheid voor klimaatverschijnselen een breder concept is dat veel meer factoren kan omvatten (socio-economische en gendergerelateerde factoren, reeds bestaande ziekten enz.). De FRDO wijst er ook op dat bepaalde bevolkingsgroepen niet rechtstreeks kwetsbaar zijn voor de klimaatverschijnselen en milieugevolgen, maar wel voor de gevolgen ervan, en de Raad vraagt dat bij de beoogde aanpassingsmaatregelen ook met deze factoren rekening wordt gehouden.

De Raad verbaast zich er trouwens over dat bij zo'n belangrijk onderwerp geen details worden gegeven over de beoogde maatregelen.

---

³ Advies over de federale aanpassingsmaatregelen 2023-2026, 2022a11, 24.06.2022.

⁴ *Ibid.*, § [4].

⁵ *Cf.* p. 18.

⁶ *Cf.* Advies over de federale aanpassingsmaatregelen 2023-2026, 2022a11, 24.06.2022, § [5].

⁷ IPCC, *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability - Summary for Policymakers*, 27.02.2022, SPM.C.5.

⁸ 'Binnen de actieplannen specifiek rekening houden met de noden van en zo nodig aanpassingen voorzien voor kwetsbare groepen (waaronder personen met een handicap)' (*cf.* p. 15 van het NEHAP).

2.2.2. Fiche 2: Duurzaam koolstofarm gezondheidssysteem

- [15] De FRDO merkt op dat het cijfer van 5,5 % uit het NEHAP⁹ aantoont dat de gezondheidszorgsector een aanzienlijke koolstofvoetafdruk heeft en dat het plan zelf stelt dat *'de gezondheidszorgsector de meest koolstofintensieve dienstensector in de OESO-landen'* is¹⁰.
- [16] In het licht van deze aanzienlijke uitdagingen is de Raad van mening dat maatregel 1¹¹ bijzonder vaag is. Hij is van mening dat deze maatregel vergezeld moet gaan van becijferde streefdoelen en een uitgestippeld traject naar het streefdoel voor 2050, evenals een follow-upmechanisme.
- [17] De Raad is van mening dat maatregel 2¹² erg vaag is en meer lijkt op een onnauwkeurige aanvulling op maatregel 1.

2.2.3. Fiche 3: Ozon & hitte

- [18] De FRDO betreurt dat er niet is voorzien in een becijferde doelstelling, noch in een evaluatiemechanisme om de impact van extreme hitte en ozonpieken op de gezondheid te verminderen.

2.2.4. Fiche 4: Chemische risicobeoordeling

- [19] Met betrekking tot maatregel 3¹³ vraagt de FRDO om te specificeren wat er concreet zal worden gedaan om *'verdere interactie (...) met andere stakeholders (...)'* te bereiken en om de Raad daarvan in kennis te stellen.

2.2.5. Fiche 5: Nationaal actieplan¹⁴ hormoonverstoorders

- [20] De Raad betreurt dat het ontwerp van NEHAP niet voorziet in wetenschappelijk onderzoek ter directe en concrete ondersteuning van het luik 'regelgeving' van het nationaal plan hormoonverstoorders.
- [21] De FRDO vraagt dat, als hormoonverstoorders verboden zouden worden, er een analyse van de bestaande alternatieven uitgevoerd wordt en dat er niet overgeschakeld wordt op alternatieve producten waarvan de impact minder gekend of minder gecontroleerd is.

---

⁹ P. 26.

¹⁰ P. 25

¹¹ *'NEHAP lanceert in 2022 een werkgroep om relevante acties te identificeren en uit te voeren om de duurzaamheid van het gezondheidssysteem te verbeteren en meer specifiek om de uitstoot van broeikasgassen te beperken'* (cf. p. 24 van het NEHAP).

¹² *'Daarnaast zullen tevens de overige uitdagingen op vlak van duurzaamheid aan bod komen, waaronder bv. de problematiek van vervuiling (plastics, chemische agentia ...), waterverbruik ...'* (cf. p. 24 van het NEHAP).

¹³ *'Ook verdere interactie met andere stakeholders, zoals ngo's, burgers en bedrijven, wordt voorzien binnen het kader van bovenstaande maatregelen.'* (cf. p. 53 van het NEHAP).

¹⁴ De FRDO veronderstelt dat het wel degelijk het plan is dat nationaal is.

Bijlage 1. Stemgerechtigde leden van de Algemene Vergadering die aan de stemming over dit advies hebben deelgenomen

Ledengroep	Stem VOOR	Stem TEGEN	ONTHOUDING	TOTAAL
Voorzitter en ondervoorzitters				
Patrick Dupriez	+			
Vanessa Biebel	+			
Bart Vannetelbosch	+			
<i>Totaal op 4 met stemrecht</i>	3			3
NGO's voor milieubescherming				
Benjamin Clarysse	+			
Eva Joskin	+			
<i>Totaal op 3 met stemrecht</i>	2			2
NGO's voor ontwikkelingssamenwerking				
Alba Saray Pérez Terán			+	
Nicolas Van Nuffel	+			
<i>Totaal op 3 met stemrecht</i>	1		1	2
Werknemersorganisaties				
Sacha Dierckx	+			
François Sana	+			
Thomas Vael	+			
Hadrien Vanoverbeke	+			
<i>Totaal op 6 met stemrecht</i>	4			4
Werkgeversorganisaties				
Ineke De Bisschop	+			
Françoise Van Tiggelen	+			
Piet Vanden Abeele	+			
<i>Totaal op 6 met stemrecht</i>	3			3
Jeugdorganisaties				
Camille Biot	+			
<i>Totaal op 2 met stemrecht</i>	1			1
TOTAAL van de stemmen op 24 met stemrecht	14		1	15

Bijlage 2. Vergaderingen ter voorbereiding van dit advies

De projectgroep "NEHAP" vergaderde op 15 september, 29 september en 24 oktober 2023 om dit advies voor te bereiden.

Bijlage 3. Personen die hebben meegewerkt aan de opstelling van dit advies

Voorzitterschap

Prof. Delphine MISONNE (UCLouvain)

Prof. Em. Jean-Pascal VAN YPERSELE (UCLouvain)

Leden en hun vertegenwoordigers

Pierre JAMAR (CANOPEA)

Billy-Ray MURAILLE (BV-OECO)

Stephan VANDERMOLEN (VBO)

Lid van de pool van wetenschappers van de FRDO

Massimiliano VIRGILIO

Experten

Jacques DE GERLACHE

Claire COLLIN

Isabel DE BOOSERE

Jesson GOFFIN

Sandrine HONNAY

Bram LEVEVER

Emilien LEURQUIN

Yvette MEGANCK

Joëlle MEUNIER

Nicolas VAN LAREBEKE

Secretariaat

Marc DEPOORTERE (Directeur)

Alexis DALL'ASTA

Chris SCHUURMANS